

ЈЕДАН ДАН ЖИВОТА

*анѡолоѡија савремене
мађарске ѡоезије*

*

дванаесѡ ѡесника

Избор и поговор
Вири Золѡан

Наслов изворника:
Az élet egy napja
A kortárs magyar költészet antológiája
Tizenkét költő
Válogatta és az utószót írta
Virág Zoltán

© права за српски језик
Друштво књижевника Војводине, Нови Сад, 2019.

Превели са мађарског
Марија Шимоковић
Сандра Буљановић Симоновић

Није дозвољено репродуковање овог дела ни у деловима ни у целини
на било који начин. Свако репродуковање без одобрења издавача
биће санкционисано на основу Закона о ауторском
праву Републике Србије.

ЈЕДАН ДАН ЖИВОТА

*анџолоџија савремене
мађарске поезије*

*

дванаесџ њесника

Избор и поговор
Вири Золџан

ДРУШТВО КЊИЖЕВНИКА ВОЈВОДИНЕ
DRUŠTVO KNJIZEVNICA VOJVODINE
VAJDASÁGI ÍRŐK EGYESÜLETE
SPOŁOK SPISOWATEL'ÓW VOJVODINY
ASOCIATIA SCRITORILOR DIN VOIVODINA
ДРУЖТВО ПИСАТЕЉОХ ВОЈВОДИНИ

2019

САДРЖАЈ

Деже Тангори / Tandori Dezső

Превела са мађарског *Марија Шимоковић*

ШУМ СЕЋАЊА – КАНТ.....	5
ПАБИРЧЕЊЕ ПО ТАБЕЛИ ПРОЛЕЋЕ–ЈЕСЕН.....	6
ПТИЧЈИ ЏОКЕЈ.....	10
БЕЧ И ПАЛИЋ.....	12

Ојто Толнаи / Tolnai Ottó

Превела са мађарског *Марија Шимоковић*

ЧУВАР ПАРКА.....	15
ЧЕЛЕБОНОВИЋ.....	16
ТАРЈАНСКИ ЗИД ПЛАЧА.....	17
УСА ОЛОВКЕ.....	18
МИТСКИ КОВАЧИ.....	20
НОЋУРАК.....	22

Каталин Лади / Ladik Katalin

Превела са мађарског *Марија Шимоковић*

ОСТРВО АНДРОГИНА.....	26
БЕСКРАЈАНИ ПОКРЕТ ШТО ИСКРИ.....	28
НА КРИЛИМА ЛЕШИНАРА, НА БЕЛОМ ЗИДУ.....	29
ДЕРЕ СЕ, ЧИМ СЕ РОДИ.....	30
ОХРИДСКИ БИСЕРИ.....	31
ТИСКИ ЦВЕТ.....	32
ЗАШТО ЈЕ ДРВЕЋЕ БЕЛО.....	33
КОМЕ ГЛАВУ НАДУВАВАЈУ.....	34
КАДА ТИ УСНЕ ДОТАКНЕ.....	35
БЕЛЕ СЕ СТВАРИ ДОГАЂАЈУ.....	36

Имре Оравец / Oravecz Imre

Превела са мађарског Марија Шимоковић

Гробу мог деде бившем раднику

канадског Доминиона *Forge and Stamping*

на виндзорском гробљу.....	37
МАЛА ХОПИ АНАТОМИЈА	38
НАБАВКА ПОТРЕПШТИНА.....	40
МУШКАРАЦ КОЈИ СТАРИ СВОЈОЈ МЛАДОЈ ЖЕНИ.....	41
МИЛЕНИЈУМ	43
ТЕСТАМЕНТ МОГ ОЦА.....	44
УМРЛИ ОБАВЕШТАВА ЖИВЕ	45
НА ГРОБЉУ	46
БЕЗНАДЕЖНА БОРБА	47

Ендре Скарочи / Szkarosi Endre

Превела са мађарског Марија Шимоковић

ЈЕДАН ДАН ЖИВОТА	50
ЦРКВА.....	52
МОНРО КОЈА ТОНЕ.....	53
КАВАФИ КАЖЕ	54
ЛАГАН.....	55
СКРОЗИРАЈМО САД	56
У МОЗАК!.....	57
ОПЛАКИВАЊЕ БРАТА	60

Тибор Залан / Zalan Tibor

Превела са мађарског Марија Шимоковић

СТАРОМ ЂЈ SYMPOSIONU	62
(ЖЕНЕ О КОЈИМА ПИШЕМО ПЕСМЕ	
НЕ ПОЗНАЈЕМО. МОЖДА ИЗА МАГЛИ...)	63
ПОСЛЕДЊИ ИЗВЕШТАЈ.....	64
УШУШКАНО ПОСТОЈАЊЕ.....	65
ЈЕСЕЊИ ФРАГМЕНТИ	68

Оџо Фењвеши / Fenyvesi Ottó

Превела са мађарског Сандра Буљановић Симоновић

АНТИМАТЕРИЈА НБС-0/48	73
-----------------------------	----

ХОЋУ ДА ДУПЛИРАМ НУЛУ	75
GIMME, GIMME, GIMME.....	76
НАДОВЕЗАТИ СЕ НА ГИНГЗБЕРГА	77
(ЈЕН', ДВА)	79
1968 – НАЈЛЕПШЕ ЛЕТО ПУБЕРТЕТА	80
ВИЗУЕЛНИ РАЈ	86
РИМСКИМ ПУТЕМ	93
СА ТОЛНАИЈЕМ НА РИВИЈЕРИ.....	96
OVERDRIVE	103

Ференц Анграш Ковач / Kovács András Ferenc

Превела са мађарског Сандра Буљановић Симоновић

МЛАДОСТ ЈЕДНОГ ЈЕДНОРОГА	107
ЈУГЕНДСТИЛ. КРАЈ ВЕКА!	108
PRO DOMO	109
БЛАГОСЛОВЕНО ПОСЛОВНО МАЂАРСТВО!	110
(КОНКРЕТАН СОНЕТ О СЕБИ).....	111
ARS LONGA.....	112
ARS EROTICA	113
ПЕСМАРИЦА ЏЕКА КОЛА	
ЖАЛОПОПОЈКА ЏЕКА КОЛА ЗА САМОГ СЕБЕ	114
MINORITY BLUES.....	116
САЛОН НЕЗАВИСНИХ.	
HOMMAGE À HENRI ROUSSEAU	119

Иштван Кемењ / Kemény István

Превела са мађарског Сандра Буљановић Симоновић

НАМА У СПОМЕН.....	122
НЕМО Х	123
ПАД У ГРЕХ	124
ОПРОШТАЈНО ПИСМО.....	125
КОД КРАЉА	127
НАДА.....	128
ДАЛЕКИ ОЛИМП	129
ПЕСМА БИЉОЈЕДА	132
ПЛЕС НАЈСПОРИЈЕ КАМИЛЕ	133
НИЛ	137

Кристина Тоџ / Tóth Krisztina

Превела са мађарског *Сангра Буљановић Симоновић*

DE FATO	139
ПРЕДМЕТ ШТО ЛИЧИ НА ОРУЖЈЕ	140
НОВА ГОДИНА	141
ВРЕМЕ, ВРЕМЕ, ВРЕМЕ	142
РОДИТЕЉИ	144
ТУРИСТА	146
КАКО СТЕ?	150
УЧЕНИЦА	151
ПЕСМА О ТАЈНОМ ЖИВОТУ	153
ПУТ КРОЗ ДОЛИНУ	155

Јанош Терџ / Térey János

Превела са мађарског *Сангра Буљановић Симоновић*

БОРАВА ПОСЛА	157
ФОРМА	158
ИНТЕРПРЕТАТОР	159
БАЧКА, БАЈА, ВАЗДУШНА ОПАСНОСТ	161
УДАРАЦ	162
РОЈЕЊЕ	163
МАЈСКИ ЧЕКИЋ	164
МАЂАРСКИ НЕХАЈ	167
У МИЛОСРДНОЈ ЧЕТВРТИ	168
„ПУПОЉАК ШИПКА”	169

Золџан Чехи / Csehy Zoltán

Превела са мађарског *Сангра Буљановић Симоновић*

[ПРВУ ПЕСМУ УВЕК ПИШЕШ НА СВАДБЕНОЈ ПОСТЕЉИ]	170
РУЖИЧАСТА	171
ЖЕНЕ	172
МАЗГАРЕВА КАПУЉАЧА	173
ПО ЈЕДНОЈ АСИМАНОВОЈ СЦЕНИ	174
ПРЕМА ВИНКЕЛМАНУ	175
ВАРИЈАЦИЈЕ ЈЕДНЕ ПАИЗЈЕЛОВЕ АРИЈЕ	176
ЛОКВАЊ	177
ПРИНЧЕВА ЛАБРЊА	178
ТАПШАЊЕ ЈАСМИНА	179

Золџан Вираџ / Virag Zoltán

ПОГОВОР

ВРЕДНОСНА САГЛАСЈА И ИСКУСТВЕНИ ШАБЛОНИ У САВРЕМЕНОЈ МАЂАРСКОЈ ПОЕЗИЈИ	181
---	-----

САЖЕТАК	197
Превела са мађарског <i>Сангра Буљановић Симоновић</i>	

SUMMARY	199
Превео на енглески Д. Б.	

БИОГРАФИЈЕ АУТОРА	201
-------------------------	-----

Золтан Вираг / Virag Zoltán

ПОГОВОР

ВРЕДНОСНА САГЛАСЈА И ИСКУСТВЕНИ ШАБЛОНИ
У САВРЕМЕНОЈ МАЂАРСКОЈ ПОЕЗИЈИ

Историја лирике протеклих деценија, као и домаћа и инострана рецепција, омогућавају (и) могућност запажања, да се проналазак куће и стицање дома, у књижевности која настаје на мађарском језику, кроз делатност стваралаца од формата, истовременост и релационалност боравка међу различитим језицима и културама, није интерпертирало као геобиографска или геоеквивалентна неминовност, већ је може бити дозрело и остварило се као искуство способно да доведе у питање фиксна значења, као и да помери из равнотеже стабилне начине самоспознаје. Наравно, евидентно је, да је свест о припадности, о организацији традиција, освајање простора перспективе историјских и политичких игара, из језичко-реторичке, аспектно-поетске и естетске тачке гледишта, у нешто више од пола века за нама, ослободила обресе прилично различитих начина мишљења.

Репрезентативан карактер овој збирци може дати и осигурати то што одједном представља меродавне комаде једног већ завршеног животног дела, са значајним поетским плодовима оних који стоје на врхунцу своје каријере, односно са узбудљивим светом текста оних који се налазе у ранијим фазама стицања уметничке славе. Скоро свако од аутора који су ушли у овај избор, поред лирског жанра, подједнако лако креће се и на простору

прозе и драме, а поврх тога и као преводилац књижевности, док их у многим земљама истовремено сматрају проминентним и у децјој и омладинској књижевности. Неки од њих стварају на два, па чак и три језика, штавише, признати су и на уметничкој сцени, у позоришном животу, у научној сфери, али и као предавачи на некој од институција високог образовања. Преводи Марије Шимоковић и Сандре Буљановић Симоновић, осетљиви на израду форме, који врло обазриво воде рачуна о музикалности, остварују текстуалну уређеност, у којој се на истом нивоу јављају историјске епохе, историјски потреси, спрега са националним, фолклоризам, митологија, инспирисаност Библијом, симболика биљака и животиња, статична или покретна сликовитост, колоритна палета просторних компоненти, штавише, значењске равни телесног. Покрај призваних мађарских узора, ређају се истакнуте личности светске књижевности, чиме је настао репертоар транскултурализма и интерсубјективности, који је могао дати полета синхронијској и дијахронијској комуникацији текстова који иду руку под руку, у оживљавање разменских процеса.

Деже Тандори је, текстуалним универзумом који се не да упрегнути, фокусиран на сегментирајући животни век, непрекидним ширењем варијација разумевања и говорних могућности, мапирањем где се усаглашава и раскринкава спознајни субјект и субјекатски услови спознаје. Мноштво тема, вичност у историји стила и жанра, образовна позадина, учинили су га незаобилазним ствараоцем. Смрт која га је стигла у фебруару ове године, велики је губитак за поштоваоце његовог дела. Обишао је, али и обитавао у регистрима, регистре чисте употребе знака, јединственом орнито-поетиком истраживао је биологистички-виталистички ред природе, а уметничко-теоријско интересовање, филозофско испитивање проширивао подједнако лаганом игром на свет фудбала, стоног фудбала и коњичких трка, мелодијску конструкцију и организацију призора поп-шлагера (на пример, навођењем видеа неке шкотске музичке формације, под називом *Travis Sing*). Емоционалност која се одржава под континуираном (само)контролом, одредила је декламујући и декларишући капацитет његових интелектуалних привржености. Окупирао га је консеквентно регистровање и документовање, веома богата ризница запостав-

љеног *oeuvre*, аутономних форми спиритуалне отворености и авантуре. „Изречене и неизречиве сумњичавости чудиле су количином, којом је деценијама испуњавао листове, часописе, преплављивао издаваче, разноврсност жанрова, специфичност свезака, путем којих је долазио до речи у високој и не високој књижевности; детективски роман и приказ слике, сонет и полудугачка песма, есеј и сећање које нагиње у историју књижевности, мета-драма и аутобиографија, који на неким местима прелази у лиризовање, или барем прозни монолог који може на тај начин да се тумачи, а у који је могла да се драматуршки унесе поетика замене речи. Поигравање мишљу, шта се дешава када и писаћа машина тражи део рада, и када на свој начин означи своје присуство. Потом мешовите збирке: текстови и цртежи, песме афоризама лишене сваке китњастости, пустивши језик слободно, не само претпостављајући, већ остварујући његово коауторство. И не последње, преводи, који би некада постали романи, а каткад само пронели вест о неком осамостаљењу прозне или лирске језичке фантазије”.¹

Ото Толнаи, остварењем које узбуркава дијалоге између националног и универзалног, нуди стратегије које занемарују ставове. У његовом случају, одомаћеност самоограничења и скидања маски, прегруписање културних добара, музеолошко прикупљање пронађених предмета, трица и кучина, потпомажу поновном откривању реалности у недостатку реалности. Уметност писања која цуња по суверености укоренењој у везу са местом, у локалне „тачке ослонца”, раскринкавала је и раскринкава конфузне начине навођења, типове операција мреже цитата. Лепршавом еклектиком, образовао је тематски матрикс разбијања традиција, увећања знања и преношења сазнања, а „кроз обиље стварносних и прочитаних факата откривају се ужасне контуре појединачне и колективне наше трагедије, дрхтање бића пред злочиним и ништавилом”.² Његов поетски поступак који се ослања на ликвидну

¹ Иштван ФРИЕД, Слобода Дежеа Тандорија, *Tiszatáj*, 2019/4, 12.

² Миле СТОЈИЋ, *Ото Толнаи, њесник ерудиције и њескобе* = Ото ТОЛНАИ, *Балкански ловор /каталекте/*, Сарајево, Друштво писаца Босне и Херцеговине: Сарајевски дани поезије, 2009, 216.

материјалност, не може се посматрати као јадранска манија или фобија, већ као систематски оквир његовог начина интересовања, посматрања материје, у коме се, неодвојиво од река и делти, налази море, као хоризонт процењивања бивства, живи модел интерпретативних радњи писања. Наступивши енциклопедијском потребом, као декоратер и аранжер сопствене ризнице, није случајно, што се може уздати у онај незаменљиви механизам, који, попут некакве унутрашње фонтане, храни и покреће, пулсирање разних ушћа река и светлцавост течног огледала мора. „Стање углављено међу културама, калемљеност војвођанског бивства, двојност везе нације и националности, чини да се интензивније осећа још неколико веза: језик и матерњи језик, урбана и рурална заједница, центар и маргина, двојност грађанског и сеоског света. У Толнајевом ставу, напетост између традиционалне и модерне осетљивости, раствара се стварањем вредности које се може супротставити традиционализму. Све је то, међутим, извор дилема, и чини очевидним упитност сигурних културних, егзистенцијалних, психичких поетских основа, и уопште основа, поређења. Треба створити, макар и накнадно, фикцију порекла, извора, тачака одбијања и поређења. У реконструктивном, утемељујућем, синтезизујућем процесу, као да и самосвесно, пажњу трајно окупира место сопственог света, његове измерљивости, суштине, односно проблем позиције која се унутар њега заузима.”³

У својим песмама, Каталин Ладик себе покрива оковима женског лица, женског тела интерперсоналних односа. При отварању приватне сфере, величање Ероса искрсава као ударна сила, поетски покретна сила, естетика отварајућих знакова стаса, женска телесност која прима к знању биолошке промене, али се међутим никада не приказује слабом и/или потчињеном. Тиме се вербална кумулација језика тела и телесности језика без прекида може угладити у мелодраматичан континуитет ништавности лепоте, али и у лепоту ништавности. У њеној поетској пракси и акционо-уметничком испољавању, море заправо представља неисцрпивост осетила. Повезаност са Хваром, таласи који носе снове, потичу на прелажење граница, на обликовање модификованог профила

³ Беата ТОМКА, *Ошо Толнаи*, Издавачка кућа Калиграм, 1994, 124.

личности, на полну, на расну промену каквоће. Семиоза тела које буја попут дивљег меса, мами на преуређивање иманенције и трансценденције средине маритимне праматерије, на владавину уништавања кроз све новије и новије метаморфозе. У њеној делатности, смештање крутих система очекивања ван снаге, критика механизма пројекције, који воде до културолошких, верских, расних, полних различитости, као и разлика у пореклу, има интензивнији значај, јер са провокативним одбијањем до презира наметнутих мушко-женских опозиција, оглавним навикама, што на стуб срама смештају мушке културе, тумачила је комплексна узајамна дејства етичке, политичке, емоционалне и еротске сензибилности. Наношењем лажних лица, нанетим шаблонима, одевањем додатних слојева, трансформисала је читаву телесну стварност, тражећи одговоре за мушке и женске улоге, за хетереосексуалне, хомосексуалне и бисексуалне диспозиције, за специфичне репрезентације транссексуалности и асексуалности. Ранијем, социјал-реалистичком друштву, које се гушило у бирократској неисправности, као и новијем, прелазном, које јечи од диктата тржишних регула, попут штита је окренула испревртан потенцијал, асиметрије другости.⁴ Њено животно дело постало је неизбежна традиција, а у међународни крвоток угурало ју је стварање публике, телесно-психичко-душевна узајамност сличних вредности, и постало изразито важан део оног инспиративног обиља догађаја, откривеног од стране Горана Рема, који је цвetaо на линији најјужније средње-европске осовине, између Новог Сада–Осијека–Сиска–Загреба–Марибора–Љубљане, са неколико исто толико корисних преседања ка Ријеци и Сплиту.⁵

Просторну повезаност источно-средње-европског простора и историјских равни које се ређају једна на другу, Имре Оравец

⁴ Види: Мишко ШУВАКОВИЋ, *Постсоцијализам: Знаци транзиције + Жена са маском / Post-Socialism: Signs of Transition + Woman with a Mask* = Моћ Жене: Каталин Ладик (Ретроспектива 1962–2010.) / *The Power of a Woman: Katalin Ladik (Retrospective 1962–2010)*, уред. Драгомир УГРЕН, Нови Сад: Музеј Савремене Уметности Војводине, 2010, 228–229.

⁵ Хелена САБЛИЋ ТОМИЋ – Горан РЕМ, *Хрватска сувремена књижевност / Пјесништво и кратка прича*, Осијек, Свеучилиште Јосипа Јурја Штросмајера у Осијеку, 2008, 24–25.

припрема за изградњу ризнице прошлости, у коју увек спада и могућност садашњег оживљавања. Прошавши станице сопственог животног пута, са лирским интонацијским преношењем груписаних успомена на детињство и одрасло доба, носачи система вредности пројектују се у први план тако што, хисторикум микро-заједнице, фрагменте живота предака и потомака, доводе у равнотежу са комплексношћу оправданости саморазумевања. Инвентивним решењима систематизације измењених перспектива, углава гледања и идеолошких слепих колосека, политичких странапутица, друштвено-психичких слепих улица, корених обрта приватног живота, маркантно се исцртавају ограничењима, униформисаније бивствене структуре, али и бунтовни, бескомпромисни периоди. Гомилају се садржине свести ужасавања и приватног узмицања, које се појављују у укрштању утисака, искустава, у варијацијама опажања рашчлањених те укљештених међу слике аналогне једна другој. Ненафракано приказивање мушко-женских односа неминовно се указује у резигнираном откривању отпорности партнерских односа зрелог доба. Сведоци старења, осамљивања, разбољевања, не могу се погрешно протумачити, процес пропадања не може се обрнути: логика процеса омогућава и појачава апокалиптику свакодневнице. За то време, топографија простора затворености, дубоког сиромаштва, миленијумска и постмиленијумска скепса периферне конкретности, подиже код њега на висок ниво анализу ситуације која тачно пописује, идући у детаље, чија је „дефинишућа језичка специфичност тачни, анти-метафорични опис, који тежи чулној, штавише просторној (и повремено временској) оријентацијској прецизности.“⁶ Као сувопаран миље не претпоставља се укупност ствари које окружују његове, сународнике и суграђане, већ је сâм живот испољавање околине. Описивање теретних ставки маргиналних ситуација превазилази важност, која уз саучешће, објашњава-потврђује јаловост природних кулиса, немаштину неприметних становника провинције, и безимених, малих егзистенција сићушних насеља. Апотеоза недостатка и празноће, атмосферичност дозрела до сахрањивања,

⁶ Золтан САБО-КУЛЧАР, *Utoqára szembesülz a véggel / Oravecz Imre: Távozó fal, Alföld*, 2017/3, 67.

једва да се може назвати једноставним агро-, етно- или социокултуролошким алармом, анализом егзистенције скривености „богу иза леђа“, јер се не исцрпљује микрорегијска укорененост, у бујицама жалбе оуглалости на потешкоће локалних интересних зона. Стога се, ваљда, с правом може посматрати као симболички, топонимички, геодентични, митички, симболички долазак до речи сваке врсте апокалиптичке одељености, буколичке дистопије руралног пропадања.

Архитектоника песама Ендреа Скарошија, који заједно са Каталин Ладик, већ дуги низ година учествује у бројним неоавангардним настојањима, заједничким савременим експерименталним музичким, *live act* итд. продукцијама звуковне поезије, уметности акције, одређујућа је констелација, у којој се не може респектовати епизодична течност распаравања прошлости, блиски савез преломних тренутака. Циљном таблом артистичног испољавања, често постају хоризонт актуелне политике, као и сентиментални и носталгични лажни патос. Цитираност која буди привид черупања артистичног говора, спарује се са гестовима који извргавају руглу покретачке полуте начела ауторитативног, оспоравају метафизички алиби власти, не желе да се оправдавају. Редундантне форме саопштавања, непесничке фактуре панела свакодневне употребе језика, нарочито су варљиве, јер музикални ослонци, ритмичке основе, систем ритма и мере, начелност компоновања и поштовање правила, ни у чему не бивају окрњене. Могућност рехабилитације вредности, долази у центар, тако што субјект који, преко самооткривања и аутоликвидације тражи сигурност али нема намеру да је постигне по сваку цену, залог виталности проналази у константном кретању. Његова оријентација филозофије битка, проналази све више и више начина за егзотизацијом баналних и шаблонских ситуација. Док успут, променљивим звучним колажима, блескањем слика, испуњава космос афористичности и манипулативне аутобиографичности. Оцртавајућа језичка атрактивност, фоно- морфо- графостилистичка прошараност, као и медијална интеграција, чине вероватним да се дешава сценско постављање, архетипизација и парафразирање брижљиво одабраних топоса, меморијских отисака и визуелних апстракција. Естетски елементи дејства асоцијацијских слика, које ковитлају асоци-

јативну динамику, строфичне формације, оперишући допунама и одмицањима који мењају ритам, иницирају заједничко функционисање на више нивоа, нумеричке, геометричне и граматичке слојевитости. Доказујући, да је додатни доживљајни улог ове поезије, њен истински изазов „управо атавистичка драма, уједно осетљиве текстуре, контрадикторности између не-само-разумне основне јединице и њеног карактера који упућује на интелигенцију *phonéa*”?

Ото Фењвеш и америчку панораму бивства приказује карневалским претераним појачавањем, скоро као обрнуту Аркадију. Једва да остаје трага постављања на врх поп-културне иконографије и звучности, уместо њих ступа искричање значења текстуалних, визуелних, музикалних дроњака, развалина и иверја. У инвентару збијених и једна другом заплетених евиденција „све се баца на једну гомилу, означавајући да у овом свету нема истакнутих вредности, догађај, негативни отисак доживљаја, највише може значити безвредност, расецање на отпатке”.⁸ Постављањем на ниво теме, хијерархије наводних вредности, сакрастичном деконструкцијом недодирљивости, узвишености и логичности, постиже изводљиво ширење простора кретања у свету појава и значења, које је у његовим уметничким настојањима увек наглашено скретање пажње на важност и узајмну претпостављеност оштрих контраста маргиналних ситуација и нејасноће централне позиције. Поставши теоријски и практични реализатор језичко-културалне побуне која исмева сирово грађанство, старомодност, ишчашеност укуса, немирност апсолутизује, конзервира синтетизацијом свести, основном уметничком, али и музичком, која једна другој у свему одговарају. Пабирчи из ризнице мотива различитих субкултура, непрекидно наводи класичне рок-мелодије, а у насловима песама евоцира провале праваца панка, постпанка, индустријала, нојза, дарка итд., карактеристичне за дату епоху, прилепивши понекад попут римско-рефренских блокова, делове песама омиље-

⁷ Жолт ШЕРЕША pontos-talanság költője: Szkárosi Endre, *Parallel*, 2009, 14. szám, 36.

⁸ Тибор ЗАЛАН, *Töredékek a nagy buli után / Vázlat a Fenyvesi-jelenségről*, in GÉCZI János (szerk.), *(Sub)cultura interrupta: Töredékek a nagy buli után / Kritikák, tanulmányok Fenyvesi Ottó költészetéről*, Veszprém, Vár Ucca Tizenhét Könyvek 22, 1997, 29.

них бендова. Речна археологија, слика мора и океанографија његових текстова, сећање уједињује попут слике пејзажа, при чему коришћењем доње перспективе историјских игарија, исто тако на сто поставља вишевековно вијугање породичне хронике, која сеже до хуманизма и ренесансе. Опажање елементарне снаге је, да је несигурни појам родне груде, некадашњег места становања, домовине, желео да попуни упражњеним место нације, у симболичкој структури колективног постојања. „Одвојити се од данас, ослободити се од стега данашњице, гледати на прошлост као на одређујућу снагу, то јест децентрализовати садашњост, мислити да нас притискају нестале генерације, а уједно и дарују могућностима, док ту тврдњу можемо разумети само уколико пођемо од тога да, песник стоји на рушевинама, на руинама нагомиланих надања, веровања, који постоје у прошлости. Све њих, док носе ожиљке, које им је начинила историја, прожима нека тиха меланхолија. О какви су губици који начинише ове рушевине!”⁹

Лирско-историјска конвенција љубави и пролазности, а са њом и еротолошка ерудитивност и танатологички систем упута, стапа се до потпуности у новотаријама Тибора Залана, који „систем значења, који се гради око субјекатског центра песме, покушава да одржи најтешње се везујући уз традиције мађарске историјске авангарде”.¹⁰ Узајамности која се заснива на неограниченим чулним радостима, прикључује се стварање легитимног дискурса од *ludus amoris*-а, и сексуално-естетичка испуњеност проналаска партнера. Формуле самообраћања, стилска подражавања која нагоне другог на говор, затим љубавна несташница или политоналност богобојажљивог, боговерујућег појављивања, једне другима привлаче ритмичке комбинације, композиције понављања главних и споредних мотива који следе један другог, један у другом се појављују. У међусобну преплетеност монолоичности и многоличности, често супротстављена са тишином, ћутањем, у први план продире апстрактна предметност, скривени материјали

⁹ Алпар ЛОШОНИ, *Az elcsukló hang / Fenyvesi Ottó: Halott vajdaságokat olvasva [Verse, átköltések, másolatok]* II., *Tiszatáj*, 2018/11, 109.

¹⁰ Ерне САБО КУЛЧАР, *A magyar irodalom története 1945–1991*, Budapest, Argumentum, 1993, 180.

трауме бивства, сумирања кризних ситуација, која коче и леде енергетске процесе тела. У рачуницама блиским ево већ другој трећини животног пута, ступа на вагу полиметрија уметничких и књижевних информисања, зависности и колебања у односима. Уместо сценских гестова самоуништења и саморазарања, и атмосфере бола мушких жалопојки опточених сетом и тугом, пажња се скреће на адиктивне подстицаје субјекта који живот преврти и прегледа ставку по ставку, на психофизичка понирања, на органске дисфункционалности. На онога који тугује над разбацаним олупинама свога живота, који има већ много више успомена, него могућности, који, у стању привидне смрти, сањарећи мисли на своју прошлост, као на хоби сопствених слабости. Фрагменти комуникативних радњи, подразумевајући под тиме некадашњи прелазак у навику дечије самоделатности и водећу силу родитељског подстицања, не продиру на основу хијерархијске сукцесије, већ на трагу фиктивног преформирања искуственог поља. То је трансфигурација оставштине духовних претходника, сродних предака, осећајних веза истраних међу партнерима који се чине виртуелним и кооперативних личних историја пријатеља, пуна понирања и уздизања псеудољубави. Звоњење што дуго одзвања, уједно ослобађање и одвезивање од непостојаних кулиса. Његов пријатељ то пластично запажа: „Данас, попут композитора, у близини крајних тачака пише лепе, правилне „уморне каденце“, импровизујуће спојеве. У песмама некада лирски јунак, који пије црно вино, резигнирано се шегачећи, и надаље остаје запрепашћујуће мрачан и незауостављиво тужан.”¹¹

Ференц Андраш Ковач прилагодљивост некаквој заједничкој копчи и претходним референтним тачкама, подиже до предмета поетског испитивања, марљивошћу тражења поуке се приближавајући деловима многих компоненти већинских и мањинских позиција, које се формирају у интермедијарним ситуацијама. Негативне последице феудалпатетичне, патријархалне затуцаности, интересују га исто онолико колико и симптоми катастрофалних злоупотреба највреднијих традиционалних слојева, подразуме-

¹¹ Ото ФЕЊВЕШИ, *Néhány akvarell /Zalán 60/*, in VIRÁG Zoltán (szerk.), *Hintázni a lét peremén /Írások Zalán Tibor tiszteletére/*, Szeged, Tiszatáj Alapítvány, 2014, 69.

вајући ту и мешетарење испод сваког културног нивоа, са играчкама који обмањују публику и гран гињолима који подижу праг надражаја. Умножавањем поетског лица, могао је учинити предметом витриолског просуђивања, она прозирна и траљава решења конструисања другости, фабриковања страног, када већ испробане стереотипе, који жигосу и потцењују мањине и мањинско, користе за то да стандарде који исправно илуструју мањинске егзистенције, могу да употребљавају као формуле предрасуда којима се мањине и мањинско нетачно описују. Ремек-дела која не оскудевају библијским и митолошким паралелалама, нарочитом наклоношћу прошивена уметничким конклузијама, богата књижевним реминесценцијама, радозналошћу која продира у дубока струјања прошлости, користе самодемонстрирајуће и самореконструишуће могућности *poete ludensa*. Варијације тема његове поезије настањене дупликатама, искрице историје форме и идеја, неусиљена колебања између система версификације, читаоца позивају у апстрактни простор подскупова ослобођених у својој интонираности и значењској хармонизованости. „Стварање поезије као посматрање традиције, као начин размишљања, као сећање, као рад, као занат, одређује и конструкцију, конструисање песама. А да не би било неке забуне: овде уопште није реч о култу старог (по оном упитном основу да је све што је старо, уједно и вредно), и само мало о жудњи за егзотичним, већ о функционисању модела који у времену и простору, не жели себе и сопствени простор кретања, унапред да ограничава.”¹²

Код Иштвана Кемења, јунак песме, непотпуне и мањкаве узаостаности стања свести која полазе из процесуалности, доживљава као неизванредан ред. Слика је јасна и светла: генерацијски компромиси, сагињање главе пред губитком вредности, исприке изношења бивствених крахова, воде све даље од суштинских питања, сумњу недовољности одговора рођених дугим трудовима, сувишно је отресати. Обавезати се разумети и спознати старо, али никада се не одрићући новог, суздржаном објективношћу оте-

¹² Чаба СИГЕТИ, *A hímfarkas bőre /Kovács András Ferenc verseskötete/* = Sz. Cs., *A hímfarkas bőre /A radikális archaizmus a mai magyar költészetben/*, Pécs, Jelenkor Kiadó, 1993, 204.

жава ставове који не маре за забуне узроковане демагогијом. „Кемењ је страствени филантроп. Пази на другога? Рекао бих да има пред очима потребе читаоца. Циљ му је јасан: желео би да измени традицију једног (богатог) културног наслеђа, процедивши кроз себе искуства двадесетог века, уједно саопштавајући и сопствени укус. Јер Кемењ верује и у то, да постоји некакво... објашњење света.”¹³ Историја која постаје неадекватна, неприхватљивост света без историје као слике будућности, изоштрава ткање текста опуштеног хумором. Граматички субјект, следећи захтев за тачним разумевањем структура које нас окружују, смешта и приказује себе у кружењу живота. У мимикрији песме, у интимном атласу лепршања између детињства и одраслог доба, припитомљавање котрљања воде даје шансу ослобађању типова надражаја. Једна река дуга скоро седам хиљада километара и њена делта, утврђују се као база, преобликујући се у метафору судбине самоопажања, загледаности ка унутра. У овом семантичком порасту, које може да се схвати као имитација мита, истиче се напетост шема аргументације, које се односе на лични живот, и упитних формула. Супротстављеност препознавања, нуди могућност посредних и непосредних проживљавања неког бивања, биљних, животињских, људских размера ширег круга финалне детерминације. Картографска имагинација (коју преламање чини једнозначном), уређење призора простора и предела, није пуко подробно разматрање природних појава, темељна анализа оквира бивства, већ монтирање најопштијих димензија: дакле, откривање космолошке медитативности, сликарски пано ефеката, свега онога што им коњукије изазивају.

Испуњивост услова слободе и стадијумска позиционираност женске суштине, у делима Кристине Тот артикулише се у коментарисањима са биографским елементима, и протицањима кроз успомене. Симулативни алати искуственог поља, чине се солидарним једни са другима, али између Ја и оног Другог не може увек доћи до посредовања, приснијег присаједињења. Интеракција прошлости обавијене маглом и изгубљене садашњости, језичке дисонанције, отварају галерију укотвљених (личних) историја,

¹³ Јанош ТЕРЕИ, Ember, de nem valaki /Kemény István: *Lúdbőr*/, *Alföld*, 2017/12, 83.

авантура из града у град, бивствених односа различите социодинамике, са непрекидном вибрацијом страхова и тескоба. Фамилијарни легендаријум, источно-средњо-европски етос оазе сећања на детињство, своди на заједнички именитељ тачке ослонаца које јамче фундаментум постојања говорног лица. Поетска нарација и интертекстуално позиционирање усмерено на дом, на родбинске везе, на ослобађање кроз снове, на оптимизам у проналажењу достојног партнера, рафинираном рецептивношћу дозира мрвице информација, делове мозаика ритуалног проматрања, како би полемичке вредносне преференце тона, упркос устаљеним обрацима, ригидним нормама, могле да делују, активизирајући тактике умногостручивости значења. Прављење изузетка осетила на овај начин добија „око које истрајно гледа, поглед који не трепне, који нерашчлањиво, као једно види прошлост и садашњост, некадашње чудо и данашње разоткривање, или баш супротно: старе ништавости које су данас порасле до ниова специфичног.”¹⁴

Дела Јаноша Тереија пажњу на себе привлаче својом брушеношћу, потенцираним онтолошким и епистемолошким погледима. Песник који истовремено експлоатише поетски ритам и распоред стихова, затим технике синтаксичког рашчлањивања карактеристичне за прозу, токове саопштавања фрагменталности, језичке руинираности, конструише из ћутања, из хибридизације изостављања, као и из импулса који долазе од провинција урбаног језичког фолклора. Опоро и фриволно персонализоване записе тренутка, у једна на другој нагомиланој продуктивности, запажања безобзирном непосредношћу загревају говорне прилике. „Терејева поезија *располаже* особеном *историјском свешћу*. Док се труде да за себе експроприрају одређени социолошки извештај, тако се у неколико случајева пред нас поставља конструкција епохе, у особеној интерпретацији лирског субјекта. Поред својеврсних Терејевих места радње, за усвајање референцијалности могућност пружају искуства текстуализована историјском свешћу. Став који заузима према епохи лирског субјекта, најчешће постаје јасан кроз призму наглашене егзистенцијалне заинтересовано-

¹⁴ Тамаш Јожеф РЕМЕЊИ, *Így fog eltelni /Tóth Krisztina: Porhó/* = R. J. T., *Zsurnál /Újságos kritikák/*, Budapest, Kortárs Kiadó, 2007, 126–127.

сти.”¹⁵ Информативне рефлексије, јединице саопштења или значења које ковитлају лажни песимизам или беспредметне пароле пренаглашене бриге за културу, наводе алтернативност схватања индивидуума, држану у сигурним рукама. Експериментисање проблемом телесног биофатума, оригинално контра копија, могућности очувања преосталог људског достојанства, као и констатовањем распадања контура простора, пропадања изграђеног наслеђа, понирањем у заборав универзалног културног блага, пуштајући рефлексију све ближе хладним и ригидним понављањима прорачунљивих криза.

Сакрална и профана емблематичност ствара просветљеност старогрчког и римског света Золтана Чехија. Дијалог који се води са прошлошћу, кретања знака који посуђује језик и лице, достижу свој врхунац у похотљивој сензуалности која спречава аутоматизацију перцепције. Топика античке, неолатинске, барокне и класицистичке ере, реинсталација, поновно смештање које призива живот и дело некадашњих познатих личности, „артистично утеловљење екстремне прождрљивости, које асимилије сваку другу уобичајену уметничку форму: слике, цртеже, фотографије, текстове, предмете, *ready-made*-ове, филмове и звучне записе”.¹⁶ У браваурозној психоакустици еротско-опсцене употребе гласа, сексуално и текстуално подижу се на идентично постоље, истовремено, изостају жанрови који се разликују од уобичајеног, екстремно слављење страсти које се сматрају табуом. Полна комплексност тела које само себе доживљава као поуздан медијум, до одлучујуће улоге може доћи само у максималној асексуалности. Театралну исценираност и слојеве значења филмских наратива, повезао је и повезује ерудицијом вредном пажње, наглашавајући симфоничке, филхармоничке симпатије. „Очигледно га веома окупирају естетски услови и могућности адаптације музичких начела, употреба свега, која дотиче суштину књижевног дела, дакле није декоратив-

ног карактера, односно она гранична ситуација, коју ствара изградња музичких конструкција из речи. Односно, у песми не жели толико да говори о музици, већ би желео да пише песму, која је музика.”¹⁷

Рођени Суботичанин, Данило Киш, који је некада у матичне књиге рођених уписан као Киш Даниел (Kiss Dániel), 1986. године, у вези са интегритетом писца и легитимности откривене у језику, овако је говорио: „Ако кажем да је свест о форми једна од особина заједничких писцима средњоевропске провенијенције, форми као тежњи за осмишљењем живота и метафизичких амбигвитета, форми као могућности избора, форми која је покушај тражења неке архимедовске чврсте тачке у хаосу који нас окружује, форми која је противност расулу барбарства и ирационалној произвољности нагона, бојим се да сам тиме можда само уопштио своје сопствене интелектуалне и књижевне опсесије.”¹⁸ Овај пасус, прилагођавајући се његовом завидном духовном исијавању, савесној педантерији, упаривши јурњаву за савршенством са сумњичавом оштрицом ума, посматра редовитост матењег језика, консеквенце које извиру из режима условљености прогона у синтаксу. Уистину, наш језик у читавом свету говори мало људи, и мора се признати, нема тако много њих који прате нашу књижевност, али овај избор може допринети томе да свакога ко је прелиста, не само уведе у мађарску поезију 20. и 21. века, већ и подстиче на даље, континуирано интересовање.

¹⁵ Золтан HEMET, *A költői hivatás megdicsőülése* = N. Z., *A széttartás alakzatai /Bevezetés a „fiatal irodalom” olvasásába/*, Pozsony, Kalligram Könyv- és Lapkiadó Kft., 121.

¹⁶ Борис Ехез ГРОЈС, *Multiple Authorship*, in B. G., *Art Power*, Cambridge, Massachusetts - London, England, The MIT Press, 2008, 94.

¹⁷ Ласло БЕДЕЧ, *Atestafontos, nemanév /Csehy Zoltán: Homokvihar/, Jelenkor*, 2011/ 7–8, 861.

¹⁸ Данило КИШ, *Варијације на средњоевропске теме* (последња, 38. варијација) = Д. К., *Живой, литературни*, Приређивач Мирјана Миочиновић, Сарајево, Свјетлост, 1990, 55–56.

CIP – Каталогизација у публикацији
Библиотеке Матице српске, Нови Сад

821.511.141-14(082.2)
821.511.141-14.09"20"(082.2)
821.511.141(497.11)-14(082.2)
821.511.141(497.11)-14.09"20"(082.2)

ЈЕДАН дан живота : антологија савремене мађарске поезије : дванаест
песника / избор и поговор Вираг Золтан ; [превели са мађарског Марија
Шимоковић, Сандра Буљановић Симоновић]. – 1. изд. – Нови Сад : Друштво
књижевника Војводине, 2019 (Нови Сад : Сајнос). – 211 стр. ; 21 см.
– (Библиотека Међународни новосадски књижевни фестивал)

Стр. 181–195: Вредносна сагласја и искуствени шаблони у савременој
Мађарској поезији / Золтан Вираг. – Биографије аутора: стр. 201–206.
– Summary. – Библиографија.

ISBN 978-86-84547-17-2

а) Мађарска поезија – 21. в. 6) Мађарска поезија – Србија – 21. в.

COBISS.SR-ID 330419719